

E. Abaffy Erzsébet: Sopron megye nyelve a XVI. században. Bp. 1965. Akadémiai K. 222 l. (Nyelvészeti tanulmányok, 7.)

Az irodalmi nyelv történetének vizsgálata a nyelvészet körébe tartozik, de szoros kapcsolatban áll az irodalomtudománnyal is. Ismeretes, hogy a nyelvi egységesülésben és normalizálódásban, azaz az irodalmi nyelv kialakulásában milyen fontos szerepet töltenek be a nagy írók és költők; ezek életművének — benne nyelvüknek, stílusuknak — a mérlegre tétele az irodalomtörténet feladata. De természetesen ez a diszciplína is segít az irodalmi kutatásoknak: a mindenkori irodalmi norma körülhatárolásával alapot ad arra, hogy megállapíthassuk, mit „kapott” egy-egy író, költő a korabeli irodalmi nyelvtől, és mivel gazdagította azt; továbbá arra, hogy eldönthessük, az egyes nyelvi elemek — főként szavak — milyen stílusértékűek (archaizmusok, provincializmusok stb.) az adott korban — hogy csak a legfontosabb érintkezési pontokat említsem.

Még ha figyelembe is vesszük, hogy nyelvészeti és irodalmi tanulmányokban (különösen pl. a Horváth János műveiben) már korábban is található irodalmi nyelvünk történetére vonatkozó utalások, hosszabb-rövidebb megjegyzések, a magyar irodalmi nyelv rendszeres vizsgálatának megindulását Pais Dezső alapvető előadásának (*A magyar irodalmi nyelv: I. OK. IV, 425–66 és klny.*) a megjelenésétől számíthatjuk. Mindez azóta két úton történt, illetőleg történik. Egyrészt a — főként Bárczi Gézától megindított és megalapozott — nyelvjárástörténeti vizsgálódások felől, amelyek — érthető okokból — mind nagyobb teret szentelnek a nyelvjárással összefüggő, egységesülési és normalizálódási kezdő nyelvtípus kutatásának. Másrészt, immár természetesen, megszületett az irodalmi nyelvnek önálló, önmagát középpontba állító vizsgálata, különösen Benkő Loránd elvi és módszertani szempontból egyaránt iránymutató munkájának (*A magyar írásbeliség a felvilágosodás korának első szakaszában.* Bp. 1960.; ismertetését l.: It 1962. 316–320.).

Az első útnak-módnak jeles terméke E. Abaffy Erzsébetnek *Sopron megye nyelve a XVI. században* c. munkája.

Az irodalomtörténet s még inkább az irodalmi nyelv története számára legtanulmányosabb a könyvnek *A XVI. századi dunántúli regionális norma kérdéséhez* c. záró fejezete. (200–219) A nyelvi egységesítés és normalizálás szempontjából leginkább számba jövő, diákok írta levelek a norma kialakításábari három típust mutatnak. Az első típusban a levélró csupán bizonyos kirívó nyelvjárási sajátságokat hagy el (pl. az *i*-zést). A második

típusba tartozó források szerzői már általában kerülnek az összes helyi nyelvjárási jelenséget (pl. az *i*-z) alakokon kívül a *vüttek*, *belőlt* stb. formákat), ilyenformán ez áll a legközelebb a mai köznyelvhez, egyébként ez a legáltalánosabb is. Végül a harmadik típust az jellemzi, hogy a szerzők egy másik nyelvjárási sajátságait vagy valamely sajátságát tekintik — legalábbis írásban — eszménynek. E. Abaffy Erzsébet ügyesen nyomonza ki, hogy az utóbbi típusra jellemző hangsúlyos szótagbeli *ö*-zés stb. Szcremyéni Mihály, Beythe István s más déli *ö*-zést területeiről Sopron megyébe került papok, tanítók közvetlen nyelvi hatásával, továbbá Kulsár György, Tinódi Sebestyén stb. műveinek a nyelvi példájával magyarázható.

Az elmondottakat megerősítik Wathay Ferenc fennmaradt kéziratjai (RMKT. XVII. sz. I. kötet): önéletrajzának nyelve teljesen megegyezik a korabeli Sopron megyei nyelvjárással, 28 énekből álló énekeskönyvének nyelvében viszont más, elsősorban az *ö*-zést formák használatában tér el tőle. Ezt — E. Abaffy Erzsébettel együtt — csak úgy magyarázhatjuk, hogy Wathay irodalmi igényű verseinek írásakor (ilyen igényt mutatják nyelvi, stilisztikai, helyesírási jellegű javításai, a gondosabb írás, az ünnepélyesebb mondat-szerkesztés stb.) tudatosan igyekezett a tőle ismert „irodalmi norma” nyelvtét alkalmazni. Hogy azonban egyik típusú norma sem volt kötelező, még ez a harmadik sem (amely — mint a szerző megjegyzi — egyébként sem lehetett hosszú életű, 218), arra több példát találunk ismertett könyvünkben (l. különösen 216–8). Összefoglalóan — mint mások hasonló XVI. századi kutatásai is igazolták — így azt mondhatjuk, hogy „... a XVI. század jellegzetesen átmeneti periódus az egymástól elkülönült nyelvjárássok és az egységes nemzeti nyelv időszakának között” (219).

Szatlmári István

Perjés Géza: Zrínyi Miklós és kora. Bp. 1965. Gondolat K. 391 l. 28 t. 22 v. 22. vázlat.

Értékes új szempontokkal és eredményekkel gazdagította a Zrínyi-kutatást ebben az összefoglaló munkájában Perjés Géza, akinek ezekről a kérdésekről már több figyelemre méltó részlettanulmánya jelent meg. A *Zrínyi Miklós és kora* főleg két irányban gyarapította a Zrínyi-irodalmat. Egyrészt egy csak mostanában kibontakozó segédtudomány, a történeti statisztika felhasználásával eddigi tudásunknál sokkal élesebben, reális megalapozással világítja meg azokat a gyakorlati lehetőségeket, amelyek közt Zrínyi egész munkássága lejátszódott,